

Trettio år sedan folkomröstningen om EU

*Vad gjorde Lunds universitet som förberedelse inför EU-medlemskapet?*¹

Boel Flodgren

Bakgrund

I denna artikel är mitt perspektiv på EU-inträdet universitetsrektorns. Min tid som rektor för Lunds universitet började i mitten av år 1992 och pågick till slutet av 2002. Den sammanföll således med förberedelsen för och folkomröstningen om det svenska EU-inträdet. Jag kom direkt från ett gästforskarår på Harvarduniversitetet i USA och var full av energi och idéer om hur man kan göra ett bra universitet ännu bättre.

Det var en tid då USA fortfarande framstod som ett föregångsland och som en inspirerande förebild i Sverige, inte minst inom den svenska universitetsvärlden. Kännetecknande för att vi i Sverige hade inriktning på USA, när det gällde att t.ex. finna forskningsexcellens, är väl att när jag som en av mina tidiga uppgifter som rektor i konkurrens med övriga svenska universitet fick möjlighet att ansöka om särskilda pengar som regeringen avsatt för samarbeten med elituniversitet om s.k. spjutspetsforskning vände jag mig (i samråd med några starka forskningsmiljöer vid LU) till amerikanska toppuniversitet. Vi valde Harvard och California Institute of Technology (Caltech) för avtal om forskningssamarbete. Strategin var framgångsrik. Lunds universitet tog hem nästan hälften av hela potten på 10 miljoner, som var mycket pengar på den

1 Denna artikel bygger på ett föredrag som jag höll vid ett av Centrum för Europaforskning vid Lunds universitet anordnat seminarium den 13 november 2024, dvs. på 30-årsdagen av folkomröstningen om svenskt EU-inträde. En viktig källa för denna artikel har varit Lunds universitets egen tidning *Lunds Universitet Meddelar (LUM)*, som numera, när detta skrivs i maj 2025, lagts ner, men som under den tid som här avses, dvs. första hälften av 1990-talet, utkom regelbundet (12–14 nummer per år). Jag betraktar LUM som helt tillförlitlig vad gäller sakuppgifter och har därför inte haft behov av att gå vidare i källorna till formella protokoll eller liknande.

tiden (LUM 1994, 4: 7). I beloppet ingick också pengar till ett samarbete inom medicin med Oxford, men att i första hand vända sig till europeiska universitet för spjutspetssamarbeten (bortsett möjligen från Cambridge och Oxford), nej, det gjorde vi inte vid Lunds universitet i början av 90-talet. Vi såg mest till USA.

För klarhetens skull bör det emellertid tilläggas att det internationella perspektivet och olika internationella initiativ och samarbeten alltid funnits med i Lunds universitets verksamhet. De internationella initiativen och samarbetena var emellertid fortfarande på 1980-talet utspridda mot olika länder och världsdelar och var resultatet av enskilda medarbetares internationella kontakter. Någon samlad prioritering eller strategi för att stärka universitetets internationella roll och profil fanns inte, vilket innebar att det inte heller fanns någon strategi för att speciellt stärka banden med just Europa, även om olika aktiviteter med Europa-profil bedrevs vid universitetet under slutet av 1980-talet.²

Denna artikel fokuserar på de mer direkta förberedelser som vi i ledningen för universitetet arbetade med inför ett fördjupat samarbete med Europa. Det handlar således framför allt om början av 1990-talet.

Förändring var på gång. Med EG:s utveckling, en svensk ansökan om EG-medlemskap 1991 och ett eventuellt svenskt EG-medlemskap i sikte kom Europa alltmer i fokus. Sverige hade, i och för sig, bakom sig en lång period av integration och samarbete med länderna i de europeiska gemenskaperna (EG) men det handlade då framför allt om handelsfrågor och ekonomiskt samarbete.³ Nu kom universitetens roll i europeiseringen mera tydligt upp på agendan.

I en proposition från 1987 med riktlinjer för Sveriges medverkan i det västeuropeiska integrationsarbetet,⁴ där ett genomgående budskap var att den svenska neutralitetspolitiken omöjliggjorde en fullständig svensk anslutning till EU,⁵ var entusiasmen för ett långtgående forskningssamarbete med EU påtaglig.

Man läser där att

[L]änderna i Europa har kommit till insikten att samarbete inom forskningen är en absolut nödvändighet som motvikt till de främsta konkurrenterna USA och Japan ... Det är av största vikt att svenska forskare och svensk industri ges möjlighet att delta i EG:s FoU-program...⁶

2 Se Johan Östlings bidrag i detta nummer av *Statsvetenskaplig tidskrift*. Enligt Östling var det EG-kommissionens stora satsningar under 1980-talet som banade väg för en ny fas i den europeiska forsknings- och utbildningspolitiken.

3 Sverige var medlem i frihandelssammanslutningen EFTA sedan dess bildande 1960, ett frihandelsavtal mellan Sverige och EG hade ingåtts 1972 och avtalet om ett europeiskt ekonomiskt samarbetsområde (EES-avtalet) ingicks 1992 och trädde i kraft 1994.

4 Prop. 1987/88:66 Sverige och den västeuropeiska integrationen.

5 A.a., s. 4, 11, 12, 22, 24, 26 och 34.

6 A.a. s. 82 och 83.

Ett universitets uppgift är att på vetenskaplig grund bedriva utbildning och forskning för att tjäna samhället. Denna verksamhet, där utbildningen länge var huvuduppgiften, hade europeiska universitet bedrivit under århundraden (se t.ex. Andrén, 2014: 13 ff). Den europeiska samhörigheten har alltid varit en del av Lunds universitets identitet. När Lunds universitet grundades på 1600-talet var dess huvuduppgift emellertid inte inriktad på att stärka de europeiska banden utan på att förstärka "det svenska", nämligen att försvenska de då från Danmark i freden i Roskilde 1658 erövrade danska provinserna. Men universitetet befann sig ändå redan från början i ett påtagligt europeiskt sammanhang. Det var under den svenska stormaktstiden då Sverige härskade över delar av norra Europa och det behövdes svenskutbildade präster och inte minst svenskutbildade ämbetsmän för förvaltningen av de svenska erövringarna (Fehrman 2004: 400 ff). Och även om Lunds universitet var någonting nytt, var universitet som företeelse inte någonting okänt på den tiden. Inom det svenska stormaktsväldet fanns redan flera universitet, nämligen Uppsala, Greifswald, Dorpat (nuvarande Tartu) och Åbo.⁷

När Lunds universitet började sin verksamhet var det således – även om huvuduppgiften var försvenskning – också europeiskt förankrat med professorer och studenter som kom från andra europeiska länder (Rosén 1968: 79; Modéer 2017: 24 ff). Genom århundradena som gått sedan universitetets tillkomst har universitetet – framför allt genom sina professorer och beroende på olika omvärldsfaktorer – haft större eller mindre öppenhet för samhörigheten med Europa.⁸

Om vi koncentrerar oss på början av 1990-talet kan vi notera att universitetet i Sverige då genomgick en stor förändring och kraftig utbyggnad. Det var vid denna tid som de svenska universiteten i ökande grad började betraktas som instrument för olika politiska mål och det var också nu som industrins intresse för vetenskapliga resultat som bas för innovation blev allt starkare.⁹ I Sverige fick vi fr.o.m. år 1993 en ny modell för styrning av universiteten. Den borgerliga regeringen, med utbildningsministern Per Unckel, kallade reformen "Fria universitet och högskolor" och tanken var att universiteten nu skulle drivas enligt modellen för s.k. mål- och resultatstyrning. Man skulle gå från central detaljstyrning till "kraftfull ledning" och "management" lokalt. Staten behöll dock ett samlat grepp om dimensionering, inriktning och finansiering. Många menade att reformerna inte alls ökade universitetens frihet utan att styrningen från och beroendet av staten och näringslivet i själva verket ökade. Klart är emellertid att universiteten nu fick en ökad grad av frihet att själva

7 Det var viss skillnad mellan kraven vid de s.k. rikssvenska universiteten Uppsala, Åbo och Lund, å ena sidan, och Greifswald (och Dorpat, som Sverige förlorade 1743), å andra sidan, se Johannesson 1968: 365.

8 För europeiska influenser i undervisningen under 1700-talet, se t.ex. Johannesson 1968: 228, 253, 67 f. och 291 f. Om betydelsen för universitetet av politisk oro under 1700-talet, se 12 ff. och 338 ff. Lunds universitets utveckling genom historien speglad genom juridikämnet och juridiska fakultetens utveckling återfinns hos Modéer 2017.

9 Modéer 2017: 391 f.

bestämma hur de ville profilera sig och arbeta mera strategiskt mot mål som de själva satte upp, t.ex. internationalisering.

Den europeiska vinden börjar blåsa starkare

Vad gäller den svenska universitetsvärlden, var den fortfarande på 1980-talet – trots sina europeiska rötter – nationell, bortsett från sådana delar av forskningen, som alltid byggt på internationellt samarbete. Universiteten finansierades med svenska pengar, språket var svenska och inte särskilt många svenska studenter hade studerat eller studerade utomlands.

Men, som redan framkommit, slutet av 1980-talet och början av 90-talet innebar förändring.¹⁰ Nu blåste nya europeiska vindar inom den svenska universitetsvärlden med EES-avtalet och EG (EU fr.o.m. 1993) som starkt pådrivande. 1987 hade EG skapat studentutbytesprogrammet "the European Community Action Scheme for the Mobility of University Students" (ERASMUS) som Sverige fick komma med i 1992.

Lunds universitet uppfattade snabbt betydelsen av de internationella öppningar som nu erbjöds vad gällde möjligheter till studentutbyte och möjligheter att delta i stora internationella forskningsprogram. I början av 90-talet beslutade universitetsstyrelsen att *internationalisering* skulle ses som en naturlig del av universitetets huvuduppgifter. Men styrelsen betonade att perspektivet inte fick inskränkas till Europa och EG utan att aktiviteter och insatser måste inriktas också mot världen i övrigt (LUM 1992, 8: 3).

I det sammanhanget är det intressant att notera hur Lunds universitet med början på tidigt 90-tal engagerade sig i uppbyggnaden – både inom forskning och undervisning – av universiteten i Östeuropa efter Sovjetunionens fall, särskilt i de baltiska länderna. "Behoven vid de baltiska universiteten är oändliga", sade chefen för universitetets internationella sekretariat i en intervju efter att han besökt Litauen våren 1992 (LUM 1992, 4: 19). Vid Lunds universitet hade 105 olika förslag till samarbeten snabbt samlats ihop för att universitetet skulle vara berett på att ta emot den särskilda finansiering som regeringen avsatt för biståndsinsatser i Baltikum.

Men även om vi, som var ledningsansvariga för universitetet, var tillsagda av styrelsen att ägna oss åt hela världen, så är det klart att vi såg Europa och EG som särskilt viktiga, för att inte säga viktigast.¹¹

10 Modér (se not 12) skriver (om juridiken): "Med 1990-talet kom en helt ny internationaliseringstrend. Europa kom på nytt i fokus." Han hänvisar till Berlinmurens fall, det nya geopolitiska scenariot och den Europeiska unionens framväxt, se s. 462 och även s. 437.

11 "Europeiseringens vågor svallar högt också inom universitetet. De europeiska utbildnings- och forskningsprogrammen dominerar delvis det internationella arbetet just nu" vilket kunde medföra "att intresset för andra delar av världen skjuts i bakgrunden, t.ex. utvecklingsländernas behov av samarbete", rapporterade LUM om arbetet vid Internationella Sekretariatet 1993, se LUM 1993, 8: 16.

Forskningen

Europeiska forskningssamarbeten, särskilt inom grundforskningen, fanns sedan länge, och EG hade haft forskning på programmet sedan 1974, men en upptrappning skedde med början 1984 genom skapandet av det första ramprogrammet. Det följdes sedan av flera ramprogram, nu mera industriellt inriktade mot sådana områden som bl.a. materialforskning, bioteknik och energiforskning.¹² Det handlade nu om stora, kostsamma forskningsprogram som byggde på samarbete mellan forskare från olika europeiska länder, där också forskare från EFTA-länder som Sverige fick vara med. Länderna tillsköt forskningsresurser från sina nationella forskningsbudgetar, resurser som sedan delades ut i konkurrens mellan olika forskargrupper. För åren 1991-94 handlade det t.ex. om att i vart fall 40 miljarder men kanske upp till 54 miljarder svenska kronor fanns att söka i EG:s forskningspott (LUM 1992, 6: 21). År 1995, då Sverige blivit medlem i EU och därmed fullvärdig deltagare i vad som då var det fjärde ramprogrammet, deltog Lunds universitet i 268 EU-finansierade projekt, vilket var mest av alla universitet i Skandinavien (Fehrman m.fl. 2004, s. 393).

År 1993 betalade Sverige cirka 300 miljoner av sina nationella forskningspengar till forskare och företag som deltog i EU-projekt. När EES-avtalet trädde i kraft 1994 ökade Sveriges bidrag till EU:s forskningsanslag till cirka 700 miljoner och tilldelningen av forskningsresurser till forskare som konkurrerade om anslag utbetalades då av EU och det var ingalunda säkert att svenska forskare skulle klara av att konkurrera "hem" så mycket (LUM 1993, 8: 3). Ett framgångsrikt initiativ från Lund var professor Carl Borrebæcks ansökan om anslag till forskningssamarbete med andra europeiska forskare om hur det humana immunförsvarets B- och T-celler kommunicerar med varandra utanför kroppen, en forskning som hade intresse för den europeiska läkemedelsindustrin inom immunterapi. Denna ansökan ansågs i stark konkurrens vara en av de två bästa av totalt 22 ansökningar och den belönades med åtta miljoner kronor för ett treårssamarbete. Det var mycket pengar på den tiden.

År 1993 anställde Lunds universitet en särskild konsult på deltid, engelsmannen Gavin Thomson, som skulle hjälpa universitetets forskare att formulera ansökningar till EG:s forskningsprogram (LUM 1993, 3: 9, 6: 13 och 1994, 9: 20). En särskild forskningssekreterare, Ulla Mortensen, anställdes vid internationella sekretariatet med uppgift att serva universitetets forskare med information om EG:s forskningsprogram (LUM 1994, 1: 24). EG drog in stora pengar från de deltagande länderna för forskning, pengar som det gällde att få tillbaka i konkurrens.

12 Prop. 1987/88:66, Sverige och den västeuropeiska integrationen, s. 76 ff.

Studenterna

Universitetet satsade stort på studentutbyte. För hösten 1992 ansökte universitetet om att få vara med i 35 olika ERASMUS-nätverk, dvs. nätverk som innebar möjlighet för våra studenter att läsa vid andra universitet inom EU (34 av de 35 ansökningarna bifölls, vilket man ansåg var "nästan BINGO") (LUM 1992, 7: 15). Lunds universitet hade på den tiden 25 000 studenter. Av dem kunde nu mer än 200 erbjudas tillfälle att studera vid något annat europeiskt universitet och lika många utländska studenter kunde erbjudas möjlighet att studera här under läsåret 1992/93. Lunds universitet blev det ledande universitetet vad gällde studentutbyte inom ERASMUS-programmet. Lundaprofessorn i rättshistoria, Kjell-Åke Modéer, utsågs till svensk representant i EG- och EFTA-ländernas nya samarbetskommitté för utbildningsfrågor (LUM 1992, 3: 24).

En viktig uppgift för universitetet var också att internationalisera alla de studenter som inte kunde resa ut inom ERASMUS studentutbytesprogram. Internationaliseringen eller europeiseringen, som det väl framför allt handlade om, av hemmastudenterna skulle bl.a. ske genom att det europeiska temat togs upp i utbildningarna mera generellt och man skulle ta hjälp av det som kallades "modern teknologi", dvs. studenter som befann sig i Lund skulle kunna sitta här på campus och följa föreläsningar i t.ex. Frankfurt och Cambridge.

Det sätter fokus på en annan fråga som var högaktuell i början på 90-talet. Det här var tiden för datorernas intåg i utbildningen. Det hölls konferenser om detta och man frågade sig på vilket sätt informationsteknologin kunde förbättra studenternas inläring och hur lärarrollen skulle komma att påverkas (LUM 1993, 10: 22). Man kunde inte förutsätta att varje student hade en dator. Universitetet drev ett studentdatorprojekt, som också involverade en lokal bank som erbjöd studenterna lån på fördelaktiga villkor för att köpa en dator. Från och med den 1 april 1994 kunde studenterna även använda vad som kallades "det internationella datanätverket Internet" vilket gjorde att de kunde kommunicera med internationella databaser som t.ex. Gopher (LUM 1993, 7:11; 1994, 4: 10). I LUM kunde man läsa att LU genom de här möjligheterna till internationell datakommunikation för studenterna och genom studentdatorprojektets omfattning var med och ledde utvecklingen såväl i Sverige som i övriga Europa.

Studentutbytet tog rejäl fart och redan läsåret 1993/94 kunde mer än 450 lundastudenter resa ut i världen inom ERASMUS-utbytet (LUM 1993, 6: 13); Lund var i själva verket redan från början ett av de ledande universiteten i hela Europa var gällde studentmobilitet.

Förberedelser för framtiden

Många satsningar som visat sig framgångsrika har inom universitetet förberetts under lång tid. Så arbetade vi t.ex. i början av 1990-talet med att lägga grunden

för mångvetenskapliga forskargrupper,¹³ där universitetet genom sin bredd har särskilda förutsättningar att lyckas men där det ändå krävdes särskilda initiativ och stimulanser från ledningen för att skapa grogrund för samarbete över institutions- och fakultetsgränser. Detta arbete, som efterföljande universitetsledningar fortsatt och förstärkt, skulle visa sig ge resultat senare i form av framgång för universitetet i konkurrensen om de stora forskningsanslag som skulle komma, exempelvis i form av de s.k. Linnébidragen, i form av EU:s olika ramprogram och i form av strategiska forskningsanslag (Larsson 2019: 13 f, 31 ff och 53 f).

De första förberedande insatserna för tillkomsten av den stora forskningsanläggning som nu färdigställs i Lund, European Spallation Source, ESS, skedde under min rektorstid. Det var konkurrens mellan olika forskningsmiljöer i Europa om var anläggningen skulle placeras. Jag kände mig under en tid som handelsresande i forskningsanläggningar; bl.a. var jag i Bonn 2002 för att "sälja in" Lund som den plats där ESS borde placeras, vilket ju efter lång tid och med många turer och svåra beslut på vägen, nu förverkligas (Larsson 2019: 79 ff).¹⁴

Även vad gällde studentutbytet arbetade vi intensivt under internationaliseringsstrategin med att bygga upp och konsolidera ett robust system för studentutbyte (och lärarutbyte) inom EU:s olika utbytesprogram, men också med att kvalitetsutveckla våra studentutbytesprogram med andra universitet runt om i världen, inte minst i Kina, Japan, Australien och Kalifornien.

Efter ett omsorgsfullt förberedelsearbete inrättade vi ett Centrum för Europaforskning 1997 (LUM 1997, 10: IX), en satsning som visat sig framgångsrik och viktig för forskningen kring europafrågor. Det bygger på samarbete mellan de samhällsvetenskapliga, humanistiska och juridiska fakulteterna. Professor Magnus Jerneck från Statsvetenskapliga institutionen var dess första föreståndare. Crafoordska stiftelsen gjorde det möjligt att inrätta detta centrum genom en generös donation om 10 miljoner kronor, vilket säkrade driften för de fem första åren.

13 Se om den s.k. AÖF-gruppen (Arbetsgruppen för övergripande forskningsfrågor), LUM 2000: XIII.

14 Den 17 maj 2025 kunde man på Sydsvenskans förstasida under en stor bild från kontrollrummet vid ESS-anläggningen läsa: "Bubblor i glasen när ESS sköt skarpt för första gången... Efter tio års förberedelser premiärsköts protonstrålen på forskningsanläggningen ESS." Och på sidan A8 inne i tidningen får man upplysningen att ESS är Sveriges dyraste forskningsprojekt någonsin, att anläggningen finansieras av tretton europeiska länder och beräknas vara i full drift 2028 och att det ska bli världens mest kraftfulla neutronkälla som ska fungera som ett jättemikroskop för att studera olika material. Sverige är tillsammans med Danmark värdland för anläggningen.

Det vetenskapliga språket¹⁵

Inför Erasmusstudenternas ankomst till universitetet började en mängd kurser att ges på engelska.¹⁶ För lärarna gavs det möjlighet att gå kurs i "How to teach in English" (LUM 1994, 2: 9). Det – och internationaliseringen generellt – ledde till en diskussion om svenska språkets ställning, där lundaprofessorn i nordiska språk Ulf Teleman var tongivande (LUM 1992, 5: 6). Han hävdade att i ett integrerat Europa med ökad europeisering, som skulle komma att förstärkas genom ett eventuellt EG-inträde, skulle en ny svensk överklass komma att växa fram, en överklass som skulle skänka sina barn de stora europeiska språken tillsammans med modersmjölken. Han menade att engelskan skulle tränga ut svenskan åtminstone inom vetenskapen. Hans mera övergripande profetia har väl inte besannats men det sista påståendet om engelskans dominerande ställning har väl visat sig ha fog för sig. I stort sett alla avhandlingar och vetenskapliga artiklar – utom möjligtvis i juridik och humaniora – skrivs ju idag på engelska.

Särskilda konsekvenser för rättsordningen

Ett eventuellt EU-inträde och de krav på förändringar av olika slag som detta skulle komma att medföra skulle få olika konsekvenser för olika universitetsämnen, men mest märkbara skulle kraven på förändring bli för rättsordningen och därmed för juridikämnet och rättsvetenskapen. I juni 1992 överlämnades till utbildningsministern Per Unckel en utredning, den s.k. Europautredningen, som på regeringens uppdrag utförts av de juridiska fakulteterna om juristernas och den juridiska forskningens framtid om Sverige skulle bli medlem i EG (Modéer 2017: 463). Man konstaterade där att juridiken inom EG hade en mycket större roll för den politiska utövningen än vad den hade i Sverige och man förutsåg att den svenska rättsordningen skulle behöva förändras oerhört för att harmonisera med EG, vilket också har besannats.¹⁷ Man konstaterade i utredningen att detta krävde ökade resurser inte bara till den juridiska utbildningen utan också till rättsvetenskapen. En avstämning av läget idag visar att EU-rättens "invadering" av och integrering i medlemsstaternas rätt har inneburit stora förändringar, inte bara i fråga om krav på kunskap om reglernas innehåll utan också krav på hur de ska förstås och tillämpas. Det går inte längre att lösa många rättsliga frågor med traditionell svensk juridisk metod utan det

15 För en kort historisk tillbakablick på språkfrågan, t.ex. om det tyska språkets stora inflytande tidigare, se Fehrman m.fl. 2004, s. 401.

16 Inför läsåret 1993/94 fanns ett utbud av 178 kurser på engelska, vilket var nästan en fördubbling av utbudet från läsåret innan, se LUM 1993, 8: 15.

17 Så inleds exempelvis en aktuell lärobok i EU-rätt idag på följande vis: "Det svenska medlemskapet i EU har inneburit en omvälvning för vårt rättssystem, och det är idag svårt att hitta några rättsområden som inte påverkas av samarbetet inom EU." Citat från Bergström & Hettne 2014: 13.

krävs i många fall att den svenska rättstillämparen använder en EU-anpassad metod (Bergström & Hettne 2014: 14).

Betydelsen av folkomröstningen

Hur förhöll sig Lunds universitet till själva folkomröstningen den 13 november 1994? Genom att Sverige redan fr.o.m. 1992 var med i både utbildnings- och forskningssatsningarna inom EG låg fokus hos universitetet inte i första hand på hur det skulle komma att gå i folkomröstningen. Universitetet koncentrerade sig i stället på att bygga stödstrukturer för att hjälpa forskarna att nå framgång i konkurrensen om forskningsmedel.¹⁸ Universitetet hade ett starkt markerat fokus på EG/EU långt innan folkomröstningen, men självklart hade det betydelse hur det skulle komma att gå i folkomröstningen.

Jag har inte något skarpt utmejslat minne av hur den samhälleliga kampanjen fördes i Sverige inför EU-omröstningen. Läser man om den i texter från den tiden får man bl.a. veta att ”med tanke på hur mycket som stod på spel är det förvånande att så lite hände under de där dagarna på senhösten 1994. Folkomröstningskampanjen om EU-medlemskap var anmärkningsvärt renons på dramatiska händelser”.¹⁹

Det fanns en klar ja-sida och en klar nej-sida i kampanjen och det förekom opinionsmätningar som visade på ett ganska jämt opinionsläge. Inom universitetet förekom inte, vad jag kommer ihåg, något kampanjande för de olika sidorna utan universitetet fungerade i själva kampanjen – som jag kan erinra mig – mera som en plats för information och en plats som gav utrymme för debatt för att skapa ökad kunskap om EU.

Om vi håller oss till året för omröstningen, kan vi notera att i februari 1994 gästades universitetet av EU-kommissionären med ansvar för utbildning och forskning, Antonio Ruberti. Aktuella diskussionsfrågor var uppbyggandet av nätverk mellan universitet, företag och forskningscentra i olika länder och Ruberti betonade att svensk forskning inom kemi, medicin, läkemedel, mekanik och fysik ansågs särskilt intressanta, samtliga forskningsområden där Lunds universitet kunde uppvisa styrka. Men även när det gällde former för livslångt lärande och regionalt samarbete hade EU mycket att lära av de nordiska länderna enligt Ruberti. Han besökte också MAX-laboratoriet som han uttalade sig uppskattande om (LUM 1994, 2: 24).

18 Skapandet av ”EC Research Infocenter” var ett uttryck för denna ambition, se LUM 1993, 7: 3.

19 Esaiasson 1996: 35. Det finns många som skrivit om folkomröstningen inför EU-inträdet, t.ex. Allan Larsson, som var Lunds universitets styrelseordförande under åren 2004–2012. I boken *Min europeiska resa* (2015) ger han sin version av kampanjen och EU-inträdet.

Några konkreta initiativ som Lunds universitet vidtog som förberedelse för ett svenskt EU-inträde

Ser man på vad universitetet faktiskt gjorde i form av konkreta EU-inriktade initiativ, t.ex. satsningar på studentutbyte, på nya utbildningar och på att bygga struktur för EU-finansierad forskning, avspeglar de utan tvekan en inställning som signalerade att universitetet – om det blev ett ja till EU – ville vara förberett, öppet och konkurrenskraftigt i det nya europeiska universitetslandskapet. I själva verket var det nog också ett uttryck för att den övervägande delen av universitetets medarbetare hade en positiv inställning till ett EU-medlemskap.

Lunds universitets förberedelser inför ett svenskt EU-inträde tog sig säkert många olika konkreta uttryck om vilka jag som rektor inte ens hade kännedom, eftersom universitetet är så mångsidigt och friheten på olika nivåer att vidta denna slags åtgärder var och är stor. Men jag kan nämna några initiativ som kan tjäna som exempel.

1. Samhällsvetenskapens dag i april 1992, där även skatteministern Bo Lundgren deltog, ägandes åt "Svenska skatter och EG" och man ställde frågan "Får vi högre eller lägre skatter vid ett eventuellt medlemskap i EG?" Man kom fram till att ett eventuellt EG-medlemskap inte skulle medföra någon skatterevolution men skulle kräva anpassningar av det svenska skattesystemet (LUM 1992, 6: 22).
2. Redan innan folkomröstningen om svenskt EU-inträde ägde rum anordnade universitetet, i detta fall Statsvetenskapliga institutionen, en tvåårig mastersutbildning i internationellt förvaltningssamarbete för EG-inriktade statstjänstemän, en utbildning som var beställd av regeringen och som statsvetarna vid Lunds universitet fick ansvar för i stark konkurrens med andra lärosäten. Detta togs som ett bevis på att det var i Lund som kompetensen inom internationellt samarbete och internationalisering fanns. Ansvariga var bl.a. statsvetarprofessorn Christer Jönsson och dåvarande docenterna Magnus Jerneck och Björn Beckman, men också andra institutioner var inblandade i genomförandet (LUM 1993, 8: 4).
3. Förberedelserna innebar ytterligare nyskapande utbildningar. 1993 började vi, på rektors, dvs. mitt, initiativ, planera en bredare ettårig mastersutbildning i European Affairs för jurister, ekonomer och statsvetare (LUM 1994, 1: 11).²⁰ Syftet med utbildningen var att inte bara ge studenterna kunskaper om olika aspekter på den europeiska integrationen och det nya Europa utan också kompetens att föra förhandlingar, en kompetens som skulle komma att behövas i stor omfattning vid ett eventuellt inträde i den europeiska gemenskapen. En viktig person, som fungerade

20 Ett reportage om de nytexaminerade masterstudenterna från den första årskullen finns i LUM 1995, 8:

som värdefull rådgivare i planeringen av mastersprogrammet var den dåvarande föreståndaren för EFTA-sekretariatet, sedermera domaren i EFTA-domstolen och föreståndaren för generaldirektoratet för konkurrens i EU-kommissionen, Sven Norberg.²¹ Den utbildningen började höstterminen 1994 och ges fortfarande, även om den naturligtvis ändrats och anpassats till nya förhållanden under årens gång. Lunds universitet var först i Sverige med en sådan utbildning.

4. Inför folkomröstningen anordnade universitetet särskilda, för allmänheten öppna, föreläsningar på temat *Ett nytt Europa*.²² Tanken var att ge bättre kunskap om EU och Europa än den information som olika kampanjer för ja- respektive nej-sidan producerade. Forskare från olika ämnesområden föreläste över olika ämnen som tex Sverige i framtidens Europa, EU och den sociala tryggheten, Ekonomiska konsekvenser av ett EU-medlemskap och Europas omvandling, några långa perspektiv. Där fick åhörarna också möjlighet att ställa frågor.

När folkomröstningen väl ägt rum och Sverige blivit medlem i EU utlyste regeringen särskilda pengar för att lärosätena skulle anordna ytterligare utbildning om EU för, som man läser i LUM:s sista nummer från 1994:

”Vilken roll Sverige kan spela i Europasamarbetet beror till stor del på kompetensen hos de svenskar som deltar i samarbetet. Det finns därför behov av att utöka utbildningen om EU.” (LUM 1994, 14: 7)

Lunds universitet fick nästan hälften av alla pengar som utlysts och vi såg detta som en extra uppmuntran och som ett resultat av universitetets målmedvetna satsning på EU. Målet var att alla studenter skulle kunna lägga EU-kunskap som en komponent i sin utbildning. Och i utbildningskatalogen för hela universitetet inför läsåret 1995/96 fanns en hel sida där juristerna genom dåvarande juris doktorn, sedermera professorn Hans Henrik Lidgard, gjorde reklam för den internationella rätten och då särskilt med betoning på Europarätten.

Avslutning

Man har svårt att föreställa sig hur vi skulle upplevt Sverige idag om svenska folket röstat nej till EU-medlemskap 1994. Även för Lunds universitets del har man svårt att föreställa sig hur universitetet och livet vid universitetet skulle sett sig idag om Sverige inte varit med i EU.²³ Forskningsanslagen från EU:s

21 Om Sven Norbergs roll i detta projekt, se Flodgren 2006: 220.

22 LUM 1994, 4: 7.

23 EES-samarbete är inte detsamma som medlemskap även om det inom universitetsområdet innebär en ställning som är likvärdig den som gäller för medlemsstater.

ramprogram har försett och förser universitetet med en stor del av dess totala forskningsresurser.²⁴ ERASMUS-utbyten, som numera heter ERASMUS+ och fokuserar på "mobilitet",²⁵ har möjliggjort utlandsstudier för tiotusentals lundastudenter och många lärare genom åren. Universitetets betydelse för det svenska samhällets internationalisering, kunskapsutveckling och integrering i Europa efter EU-inträdet, liksom EU:s roll för europeiseringen av Lunds universitet, går naturligtvis inte att mäta men måste anses vara överväldigande.

Källor

- Andrén, Carl-Gustaf, 2013. *Visioner, vägval och verkligheter. Svenska universitet i utveckling efter 1940*. Lund: Nordic Academic Press.
- Bergström, Carl Fredrik & Hettne, Jörgen, 2014. *Introduktion till EU-rätten*. Lund: Studentlitteratur.
- Esaiasson, Peter, 1996. "Kampanj på sparlåga", i Gilljam, Mikael & Holmberg, Sören (red.), *Ett knappt ja till EU. Väljarna och folkomröstningen 1994*. Stockholm: Norstedts Juridik.
- Flodgren, Boel, 2006. "The European Contract Law Project – Reflections on the Lawmaking Process", i *A European for All Seasons, Liber Amicorum in Honor of Sven Nordberg*. Bryssel: Bruylant.
- Fehrman, Carl, Westling, Håkan & Blomqvist, Göran, 2004. *Lärdomens Lund. Lunds universitets historia 1666–2004*. Lund: Lunds universitet.
- Johannesson, Gösta, 1968. *Lunds universitets historia, II, 1710–1789*. Lund: LiberFörlag.
- Larsson, Allan, 2015. *Min europeiska resa*. Visby: GotlandsBoken AB.
- Larsson, Allan, 2019. *I vetenskapens värld*. Visby: GotlandsBoken AB.
- LUM 1992, nr 3.
- LUM 1992, nr 4.
- LUM 1992, nr 5.
- LUM 1992, nr 6, 7 och 8.
- LUM 1993, nr 3, 6, 7, 8 och 10.
- LUM 1994, nr 1, 2, 4, 9 och 14.
- LUM 1995, nr 8.
- LUM 1997, nr 10.

24 I Lunds universitets årsredovisning för 2024, s. 40, läser man följande om universitetets deltagande i det nu pågående ramprogrammet inom EU, det s.k. Horisont Europa: "I Lunds universitets forskningsstrategi 2023–2026 sätts ambitionen att universitetet ska stärka sin medverkan i ramprogrammet såväl när det gäller antal projekt som beviljade bidrag, med målsättningen att bli Sveriges främsta deltagare. Denna målsättning når Lunds universitet upp till. Lunds universitet rankas som främsta svenska deltagare, baserat på såväl hemtagna bidrag, som antal projektdeltagande och som deltagande i rollen som koordinator."

25 Se Erasmus+ | Lunds universitet. Enligt Årsredovisningen för år 2024, s. 32, beviljades universitetet genom Erasmus+ nästan 4 miljoner euro som möjliggör mobilitet för både studenter och anställda inom EU/EES.

LUM 2000, nr 1.

Lunds universitets Årsredovisning för år 2024.

Modéer, Kjell Å, 2017. *Det förpliktande minnet. Juridiska fakulteten i Lund 1666–2016*. Stockholm: Santérus förlag.

Rosén, Jerker, 1968. *Lunds universitets historia, I. 1668–1709*. Lund: CWK Gleerup.

Prop. 1987/88:66, *Sverige och den västeuropeiska integrationen*.